

AL MEER DAN 40 JAAR EEN KUNST OP ZICH

KUNST AAN DE DIJK KORTENHOEF

Isabelle van Keulen- viool
Aleksandar Madžar- piano

Donderdag 26 oktober 2023
Programma en toelichting

Programma:

W.A. Mozart (1756-1791) Sonata voor viool en piano in A, KV 526 nr. 35

Molto Allegro

Andante

Presto

J. Turina (1882-1949) Sonata voor viool en piano nr. 1 in D, op. 51

Aria Lento

Rondeau Allegretto

Pauze

(Wereldpremière) Micha Hamel (1970): "Dass mir das Wollen der Musik nie vergehe"

J. Brahms: Sonata voor viool en piano nr. 3 in D, op. 108

Allegro-

Adagio-

Poco Presto

Presto Agitato

Biografieën

Isabelle van Keulen

Als Isabelle van Keulen speelt, val je als luisteraar vaak van de ene verbazing in de andere. De violiste houdt haar publiek moeiteloos in haar ban. Dat doet ze met een onberispelijke techniek, terwijl ze je betovert met haar klankschoonheid en intense expressie die zelfs tot in de allerhoogste noten het gehoor als balsem strelen.

Haar muzikale veelzijdigheid is haar handelsmerk. Ze speelt met evenveel enthousiasme altviool, leidt kamerorkesten en brengt kamermuziek ten gehore in allerlei vormen en combinaties, waaronder het Isabelle van Keulen Ensemble dat werken van Astor Piazzolla speelt. Tevens zet zij zich in voor muziek van hedendaagse componisten. Zij ziet muziek als taal: bij alle concerten is er beweging, inspiratie en enthousiasme over en weer.

Vanaf 1984, toen Isabelle van Keulen doorbrak door het winnen van de Eurovision Young Musician of the Year Competition, bouwde zij gestaag een internationale carrière op. Ze speelt met grote orkesten in Europa en de VS en werkt met dirigenten van naam, onder wie Riccardo Chailly, Sir Colin Davis, Hartmut Haenchen en Valery Gergiev. Ook als kamermusicus is ze regelmatig op het podium te vinden. Isabelle was oprichtster van het Delft International Chamber Music Festival. In Nederland is ze bij een breed publiek bekend als jurylid van het televisieprogramma 'Maestro'.

Aleksandar Madžar

Deze gelouterde Servische pianist behaalde verschillende prijzen op internationale concoursen. Met name het winnen van de derde prijs bij het XII Leeds Concours in 1996, zette hem op de internationale kaart. Naar aanleiding van deze prijs roemde Gerald Larner van The Times hem als 'de meest creatieve musicus onder de finalisten'. Dit concours was een ijkpunt in de carrière van Madžar. Hij ontving hierna vele uitnodigingen voor solo-optredens met orkest in het VK, zoals met de Royal and BBC Philharmonics, BBC Scottish Symphony, Scottish Chamber Orchestra and BBC National Orchestra of Wales, maar werd ook uitgenodigd voor optredens elders in Europa en Azië, zowel voor solorecitals, als voor kamermuziek.

In kamermuziekverband treedt Madžar regelmatig op met o.m. Ilya Gringolts, Isabelle van Keulen, het Takács Quartet en het Belcea Quartet. Madžar doceert aan de Hochschule für Musik und Theater in Bern en aan het Koninklijk Conservatorium van Brussel.

We zijn Aleksandar zeer erkentelijk dat hij vorig jaar bij plotse ziekte van Isabelle een prachtig solorecital vertolkte in ons kerkje met werken van Schubert en Ravel.

Programmatoelichting:

Mozart: Sonate voor Viool en Piano in A KV 526 nr. 25

Na het succes van zijn opera *Idomeneo*, KV 366, die op 29 januari 1781 in première ging in Salzburg, kreeg Mozart (1756-1791) een baan aangeboden aan het hof van aartsbisschop Colloredo in Wenen. Deze behandelde hem als een bediende en verbood hem bovendien op te treden voor Keizer Joseph de Tweede, zodat de jonge Mozart al snel een verzoek om ontheffing van zijn taken indiende. De aartsbisschop weigerde hem te laten gaan, maar Mozart voelde zich steeds meer aangetrokken tot het vrije muziekleven in Wenen. Uiteindelijk kreeg hij in 1781 'een schop onder zijn kont' om te vertrekken en zo werd Mozart de eerste vrijgevestigde zpp'er in de muziek. Hij trok in bij de familie Weber in Wenen en begon les te geven. Een van zijn beste pianoleerlingen was Josepha Barbara Auernhammer, die volgens Mozart verrukkelijk piano speelde, maar ook oerlelijk was. Desondanks droeg hij aan haar zijn *Six Sonates/ Pour le Clavecin, ou Pianoforte avec/ l' accompagnement d'un Violon'* opus 2 op, die hij deels al in Mannheim (1778) en Salzburg (1779-1780) had gecomponeerd.

De Sonate in A KV 526 schreef hij pas in 1787, in de periode waarin hij ook aan zijn opera *Don Giovanni* werkte. Niet langer is de viool in deze sonate een begeleidend instrument. De viool is nu een volwaardige partner van de piano geworden. Er is helaas weinig bekend over waarom en voor wie Mozart deze specifieke sonate schreef en nog minder over de uitvoeringen ervan. Opmerkelijk is dat beide instrumenten in dit stuk thema's hebben die de ander niet heeft en het samenspel tussen violist en pianist is cruciaal. Er zijn momenten van vraag en antwoord en zelfs *stretto*. Al met al getuigen de violosonates van de grote ontwikkeling die Mozart als componist in negen jaar tijd heeft doorgemaakt. Stond de viool in de eerste sonates nog volledig in de schaduw van de piano, gaandeweg werden beide instrumenten gelijkwaardige partners, die samen een dialoog voeren.

Turina: Sonata voor viool en piano nr. 1 in D, Op 51

Joaquín Turina (1882-1949) werd geboren in Sevilla. Hij studeerde piano in Sevilla en Madrid en ontwikkelde zich al als tiener tot een pianovirtuoos. Van 1905 tot 1914 woonde hij in Parijs, waar hij compositielessen volgde bij Vincent d'Indy aan zijn *Schola Cantorum de Paris* en piano studeerde bij Moritz Moszkowski. Net als zijn landgenoot en vriend Manuel de Falla leerde hij daar de impressionistische componisten Maurice Ravel en Claude Debussy kennen, door wie hij sterk werd beïnvloed. Samen met de Falla keerde hij in 1914 terug naar Madrid, waar hij werkte als componist, leraar en criticus. Turina's werken omvatten de opera's *Margot* (1914) en *Jardín de Oriente* (1923), de *Danzas fantásticas* (1919, versies voor piano en orkest), *La oración del torero* (eerst geschreven voor een luitkwartet, daarna strijkkwartet en daarna strijkorkest), kamermuziek, pianowerken, gitaarstukken en liederen. In veel van zijn composities klinken elementen uit de traditionele Andalusische muziek door.

Turina was in de eerste plaats een componist van lyrische melodieën. Dat is niet zo verwonderlijk in het licht van zijn trouw aan het nationalisme, dat vooral tot uiting kwam in Spaanse ritmes en exquise Spaanse melodieën, die vaak bezitten wat de Spanjaarden 'evocación' noemen: 'een

gevoel voor poëzie of suggestie, iets dat eerder gevoeld dan uitgelegd kan worden' Als warmbloedige Spanjaard was Turina een echte levensgenieter. Hij hield van lezen en fotograferen, organiseerde koffiebijeenkomsten met zijn vrienden en maakte graag familiewandelingen door het nabijgelegen Parque de El Retiro en door Madrid de los Austrias. Ook hield hij er een passie voor processie op na: als het even mogelijk was, ging hij tijdens de Goede Week naar Sevilla. Hij was dol op stierengevechten en films en ging vaak naar militaire demonstratie, optochten en estafettes. Ook ging hij graag met zijn vijf kinderen naar het circus en naar buurtfeesten om samen in het reuzenrad te stappen.

Al die levenslust komt doorgaans ook tot uiting in zijn muziek, al opteerde hij in zijn driedelige Sonate voor viool en piano, nr. 1 in D, op. 51 uit 1829 voor een 'heel eenvoudig lijnenspel.' In zijn eigen woorden begint het stuk met een 'Allegro in de vorm van een sonate, bijna zonder uitwerking.' Dan volgt een 'Aria, met een dramatische episode, van een populair type, en Rondó, in een farruca-ritme.' Turina: 'De Sonate in D volgt het karakteristieke plan van deze muzikale vorm, en ik voeg, net als in andere werken van mij, het folkloristische element toe in melodische accenten en ritmische formules. Ik heb geprobeerd alles wat voller zou kunnen zijn te vermijden, niet meer materiaal te gebruiken dan nodig is in de thema's en ontwikkelingen.'

Hamel: Duo voor viool en piano, opus 49: 'Das mir das Wollen der Musik nie vergehe.'
(Wereldpremière)

Micha Hamel (1970) wordt gezien als een van de meest veelzijdige kunstenaars van Nederland. Hij componeert, publiceert (o.a. diverse dichtbundels), werkt als performer, artistiek leider en onderzoeker. In opdracht van violiste Isabelle van Keulen schreef hij eind 2022 zijn Duo voor viool en piano, opus 49 'Das mir das Wollen der Musik nie vergehe.'

'Het is zoals veel van mijn werken een mozaïek van ongelijksoortige, afzonderlijke elementen, zegt Micha Hamel over zijn nieuwe compositie, die vanavond in wereldpremière gaat: 'De compositie is niet vloeiend, omdat de lussen en scharnierpunten in de montage hoorbaar blijven. Zodoende resulteert de onderscheidenheid van de elementen, die allemaal verschillend zijn, in discontinuïteit – een muzikaal betoog dat steeds maar onderbroken wordt, opnieuw begint, en zichzelf nauwelijks herinnert. Deze ervaring van fragmentatie is mijns inziens de ervaring die ten grondslag ligt aan ons 21ste -eeuwse bestaan, waarin alles even dichtbij en als assemblage verschijnt, waar het verleden niet ophoudt en een toekomst onmogelijk is. Om onze existentie opnieuw te bronnen en te doordenken is derhalve een nieuw verstaan met de tijd gevraagd. Gevangen en bevrijd in het moment als wij leven, weerspiegelt het mozaïek de gelijktijdigheid van de veelheid, waarin de ervaring van het 'nu' verveelvoudigt tot een uitzicht op het onbekende krachtens hetgeen dat voorhanden is. In elke hierop volgende uitvoering zal ik het stuk aanvullen met nieuwe fragmenten die de bestaande structuur onderbreken, zodat het werk zichzelf – dan amorf geworden, niet langer als werk herkenbaar – langzamerhand uitwist.'

Brahms: Sonata voor viool en piano nr. 3 in d, op. 108

‘Brahms heeft een uitzonderlijk talent voor compositie en een karakter zoals men dat alleen in het diepste isolement, in volledige zuiverheid, kan ontwikkelen: zuiver als diamant, wit als sneeuw’. Dat beweerde de legendarische violiste Joseph Joachim over zijn vriend Brahms, aan wie hij vaak advies gaf over wat wel of niet op een viool mogelijk was en met wie hij ook vaak samenspeelde als viool-piano duo. Joachim was gefascineerd door de manier waarop Brahms dan pianospeelde: ‘In zijn spel brandt het intense vuur, klinkt de welhaast fatalistische energie en ritmische precisie die een ware kunstenaar voorspellen.’

Zijn Eerste en Tweede vioolsonate uit 1879 en 1886 componeerde Brahms tijdens vakanties in Karinthië en Thun, waarbij hij zich liet inspireren door de Oostenrijkse natuur. Tijdens lange wandelingen concludeerde de componist dat de natuur er ‘zó vol van melodieën was, dat je moest uitkijken er niet op te gaan staan.’ Beide sonates componeerde hij volgens cyclische principes, waarbij thema’s en motieven in alle drie de delen terugkeren. Over het algemeen is de sfeer van deze vioolsonates vrij optimistisch en zonnig.

Ook de schetsen voor zijn Derde vioolsonate uit 1886-1888 ontstonden in Thun, maar werden pas later uitgewerkt. Brahms droeg dit vierdelige werk op aan zijn vriend Hans von Bülow, die behalve dirigent ook een uitstekende pianist was en er met violist Jenö Hubay in 1888 in Boedapest de première van speelde. De Derde sonate van Brahms is uitgesproken dramatisch van karakter. De stemming is somber, melancholiek en introspectief. Het openingsdeel is zowel ingetogen als heftig en geagiteerd, de middendelen met hun prachtige melodieën stralen meer rust uit, waarna Finale losbarst op de ritmes van de Tarantella.

Toen Brahms een manuscriptpartituur van de sonate naar zijn goede vriendin Elisabeth von Herzogenberg stuurde, was ze vol lof, maar toch stond ze zichzelf toe kritiek te leveren op een episode in de finale waarvan ze de textuur en voortdurende syncopen problematisch vond. Brahms bracht daar desondanks geen wijzigingen in aan, maar een andere suggestie van Herzogenberg lijkt wel gehoor te hebben gevonden. ‘Schrijf de dubbelgrepen aan het begin van het scherzo als pizzicato’s - dat klinkt dubbel zo goed’, adviseerde ze. Brahms liet de vioolpartij zoals die was aan het begin, maar waar dezelfde passage later in het stuk terugkeerde, nam hij de suggestie van zijn vriendin over. Het Scherzo, dat de ongebruikelijke markering 'Un poco presto e con sentimento' draagt, speelt zich af in een schimmige wereld die vergelijkbaar is met die van het corresponderende deel in Brahms' Pianotrio in c klein, op 101.

De textuur van de muziek is zeer gevarieerd en grotendeels van raggijne lichtheid en transparantie, totdat de muziek aan het eind van het stuk in een rookwolk lijkt te verdwijnen. Het delicate karakter van het scherzo dient om het geweld van de bijna orkestraal opgebouwde finale te relativiseren. Het thema van de finale zelf is geschreven tegen de ritmische achtergrond van een tarantella, maar er is ook een terugkerende episode in het karakter van een koraal, en het staartstuk van de melodie ervan wordt later omgevormd tot een abrupt thematisch gegeven dat meer in overeenstemming is met het algemene karakter van het deel. De koraalmelodie zelf dient als een verre herinnering aan het kalme tweede thema uit een veel eerder werk in d-klein van Brahms: het Pianoconcert nr. 1.

Met dank aan Wenneke Savenije